

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Анжела БУДНІК, Ірина ХИЖНЯК

**ПРАКТИЧНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТЕОРІЇ**

**навчально-методичний посібник для іноземців та осіб без
громадянства, які навчаються на підготовчих відділеннях закладів
вищої освіти України**

Одеса – 2025

DOI: <https://doi.org/10.24195/Ukr&IntLit2025>

УДК 378 + 376.58 + 82.0

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №3 від 25 вересня 2025 року)

Рецензенти:

Попова О. В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Оренчак О. О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету.

Буднік А., Хижняк І. Практичний курс української та зарубіжної літератури з елементами теорії: навчально-методичний посібник для іноземців та осіб без громадянства, які навчаються на підготовчих відділеннях закладів вищої освіти України. Одеса, 2025. 300 с.

Навчально-методичний посібник призначено для іноземних громадян та іноземців без громадянства, які навчаються на підготовчому відділенні закладів вищої освіти. Опорні конспекти, схеми, ілюстрації дозволяють дозовано сприймати теоретичний і практичний матеріал. У навчально-методичному посібнику розміщено уривки з художніх текстів, з історії української та зарубіжної літератур, завдання комунікативного та лінгвокраїнознавчого типу. Кожна тема доповнена словником частотних слів, тексти адаптовані для читання. Особливістю пропонованого навчально-методичного посібника є матеріал для позакласного читання, домашнє завдання та тестовий матеріал для перевірки знань слухачів. Посібник призначено для аудиторної та самостійної роботи.

© Буднік А., Хижняк І., 2025
© Університет Ушинського, 2025

ЗМІСТ

Тема 1. Усна народна творчість. Основні жанри фольклору. Календарно-обрядова поезія. Родинно-побутова лірика	
Тема 2. Великі жанри фольклору	
Тема 3. Історичні думи та пісні	
Тема 4. Антична література: давньогрецька та давньоримська літератури. Загальна характеристика	
Тема 5. Давньоримська література: «Енеїда». Загальна характеристика	
Тема 6. Література Середньовіччя. Китайська література VIII століття. Персидсько-таджицька поезія. Омар Хайям «Рубаї»	
Тема 7. Загальна характеристика епохи Відродження. Література Відродження в Італії (Данте, Петрарка, Боккаччо)	
Тема 8. Іспанське Відродження. Мігель де Сервантес Сааведра	
Тема 9. Література епохи Відродження в Англії. У. Шекспір «Гамлет», «Ромео та Джульєтта»	
Тема 10. Класицизм. Французька література. Драматургія Ж.-Б. Мольєра	
Тема 11. Українське бароко. Творчість Григорія Сковороди – найкраща сторінка українського бароко	
Тема 12. Іван Котляревський – зачинатель нової української літератури. «Енеїда» – твір українського класицизму	
Тема 13. Просвітництво. Німецька література. Творчість Гете («Фауст» – філософська трагедія). Шиллер – драматургія, лірика, балади	
Тема 14. Романтизм як епоха в історії європейської літератури. Загальний огляд	
Тема 15. Тарас Шевченко – видатний представник українського романтизму. Огляд життя та творчості. «Заповіт» – духовний спадок поета	
Тема 16. Реалізм. Критичний реалізм XIX ст.	
Тема 17. Оноре де Бальзак. Огляд життя і творчості	
Тема 18. Леонід Глібов – славетний байкар і лірик	
Тема 19. Іван Нечуй-Левицький – представник українського реалізму	
Тема 20. Гі де Мопассан. Огляд життя і творчості	
Тема 21. Ч. Діккенс. Життєвий і творчий шлях	
Тема 22. Михайло Старицький та розквіт українського театру кінця XIX століття	

Тема 23. Іван Карпенко-Карий – драматург, актор, громадський діяч	
Тема 24. Іван Франко – теоретик і практик «наукового реалізму»	
Тема 25. Реалізм ХХ століття. Загальна характеристика	
Тема 26. Творчість Антуана де Сент-Екзюпері	
Тема 27. Модернізм. Розвиток різноманітних течій модернізму в Англії, Франції, Німеччині	
Тема 28. Творчість Михайла Коцюбинського – зразок українського імпресіонізму	
Тема 29. Леся Українка – класик неоромантизму	
Тема 30. Олександр Олесь – поет-модерніст	
Тема 31. Творчість Павла Тичини – видатне явище української поезії	
Тема 32. Максим Рильський – поет-неокласик	
Тема 33. Володимир Сосюра – природний лірик, співець кохання	
Тема 34. Олександр Довженко – видатний кінематограф світу	
Тема 35. Андрій Малишко і його пісенна творчість	
Тема 36. Новітня українська література	
Тема 37. Василь Симоненко. Огляд життя і творчості	
Тема 38. Дмитро Павличко. Життя і творчість	
Тема 39. Ліна Костенко – поетеса епохи. Життя і творчість	

Тема 1. Усна народна творчість. Основні жанри фольклору.

Календарно-обрядова поезія. Родинно-побутова лірика.

1. Переклади рідною мовою.

фольклор –	мудрість –
уста –	розважальний –
виховання –	прислів'я –
приказка –	казка –
загадка –	усний –

2. Прочитай і переклади рідною мовою.

Фольклор – це теж саме що і усна народна творчість. У перекладі з англійської мови слово «фольклор» означає народне слово, народну мудрість, народні знання.

Фольклор – це різножанрові твори, що передаються з уст в уста впродовж багатьох століть, мають обрядове, розважальне, магічне, виховне, естетичне значення.

Характерні ознаки фольклору:

- усна форма;
- варіативність (існує багато варіантів однієї і тієї ж пісні, казки, легенди тощо);
- поєднання твору і виконання;
- анонімність (автор не відомий);
- описує життя, працю, боротьбу народу у різні історичні часи.

3. Дай відповіді на запитання.

Що таке фольклор?

З якої мови перекладається слово «фольклор»?

Що означає слово «фольклор»?

Яке значення має фольклор?

4. Допиши словосполучення.

творчість (яка?)

мови (якої?)

мудрість (яка?)

впродовж (чого?)

означає (що?)

слово (яке?)

знання (які?)

значення (яке?)

Жанри фольклору:

оповідні

казки

байки

прислів'я

приказки

загадки

ліричні

пісні

історичні пісні

обрядові пісні

колискові

драматичні

ігри

весілля

5. Переклади слова рідною мовою

обряди -

традиції -

календар —

настрої —

історії -

корінь -

свято —

покоління —

6. Переклади і прочитай

Календарно-обрядова поезія

Календарно-обрядова поезія – це особлива форма літературного мистецтва, яка відображає обряди, традиції та святкові події, пов’язані з різними датами та календарними періодами. Ця поезія має свої корені у народній творчості, і її використовують для передачі культурних та історичних звичаїв певної нації або групи людей.

У різних культурах і народів поетичні твори такого типу можуть мати різні назви: календарні пісні, обрядові вірші, святкова поезія тощо. Вони можуть бути пов’язані з релігійними святами, землеробними ритуалами, сезонними змінами, святкуванням природних явищ та іншими подіями, що регулюються календарем.

Календарно-обрядова поезія може передавати настрої, емоції, вірування та цінності, пов’язані зі святкуванням певних подій, і вона часто є важливим складником культурної спадщини. Ці твори можуть передаватися з покоління в покоління усно або письмово, зберігаючи унікальні риси кожної культури та її історії.

7. Дай відповідь на питання

Що таке календарно-обрядова поезія?

Для чого використовують календарну обрядовість?

З чим пов’язана календарна обрядовість?

Що передає календарна обрядовість?

Як передавались календарно-обрядові твори?

8. Добери слова близькі за значенням (синоніми)

Особлива –
Відображає –
Передавати –
Настрій –
Різні –
Пов'язаний –
Важливий –
Унікальні –

9. Добери слова різні за значенням (антоніми).

Особливий –
Відображає –
Передавати –
Різні –
Пов'язаний –
Важливий –
Унікальні –
Зберігати –

10. Переклади слова рідною мовою

родина –	гумор –
сім'я –	закохані –
кохання –	пестливий –
трагічний –	ніжний –

11. Переклади і прочитай

Родинно-побутова лірика

Родинно-побутова лірика – це поетичні музичні твори, у яких відображено почуття, переживання, настрої людей щодо сім'ї, родини, особистого життя.

Усю родинно-побутову лірику можна поділити на чотири групи:

- 1) пісні про кохання;
- 2) пісні про сімейне життя;
- 3) пісні про трагічні сімейні події;
- 4) гумористично-сатиричні пісні про сімейне життя.

Пісні про кохання займають центральне місце серед усіх родинно-побутових пісень. У них описуються взаємини між закоханими, ставлення до інших членів сім'ї та людей. Основними героями пісень про кохання є закохані. Пісні найчастіше побудовані у формі діалогу, насичені ніжними, пестливими словами.

12. Прочитай поезію «[Цвіте терен](#)» або прослухай

Цвіте терен, цвіте терен,
А цвіт опадає.
Хто в любові не знається,
Той горя не знає.

А я, молода дівчина,
Та й горя зазнала,
Вечороньки не доїла,
Нічки не доспала.

Ой візьму я кріселечко,

Сяду край віконця,
Іще очі не дрімали,
А вже сходить сонце.

Хоч дрімайте, не дрімайте –
Не будете спати,
Десь поїхав мій миленький
Іншої шукати.

Нехай їде, нехай їде,
Нехай не вернеться,
Нехай йому молодому
Щастя усміхнеться.

А я молода дівчина,
Не буду я спати,
Буду його виглядати,
День і ніч чекати.

13. Побудуй словосполучення за схемою

Не знає (чого?)

Дівчина (яка?)

Зазнала (що?)

Не доїла (чого?)

Сяду (де?)

Не дрімали (як?)

Шукати (кого?)

Чекати (як?)

14. Дай відповіді на питання

Хто головний герой пісні?

Хто не знає горя?

Що трапилося з дівчиною?

Куди поїхав коханий дівчини?

Що вона йому бажає?

15. Переклади і прочитай

Пісні про сімейне життя – друга група родинно-побутових пісень. Вони надзвичайно різноманітні за змістом, охоплюють родинні стосунки, життєві конфлікти, побут тощо. У цих піснях описується реальна дійсність без прикрас і перебільшень, без поетизації. Основна тема – розповідь про нелегку жіночу долю, нещасливе сімейне життя, втрачену молодість.

Пісні про трагічні сімейні події оплакують долю дітей сиріт, які з малих років мають поневірятися у наймах, долю вдів, що втратили своїх чоловіків на війні. Вони насичені пестливими словами, образами билинки в полі, яку гне вітер, описами складного самотнього життя.

Гумористично-сатиричні пісні відображають веселу вдачу українців, які з гумором сприймають усі життєві труднощі та негаразди, і знаходять розраду у влучному жарті. За тематикою гумористично-сатиричні твори різноманітні, але найбільше жартівливих пісень присвячено темі кохання.

16. Дай відповіді на питання

Що описується у піснях про сімейне життя?

Назвіть основну тематику пісень про сімейне життя?

Що оплакується у піснях про трагічні сімейні події?

Чим насичені пісні про трагічні сімейні події?

Про що розповідається у гумористично-сатиричних піснях?

17. Добери слова близькі за значенням (синоніми).

Надзвичайно –

Нелегка –

Трагічні –

Малі –

Пестливі –

Складне –

Гнути –

Влучний –

Негаразди –

Жартівливий –

18. Добери слова протилежні за значенням (антоніми)

Життя –

Нелегка –

Трагічні –

Малі –

Пестливі –

Складне –

Гнути –

Влучний –
Негаразди –
Жартівливий –

19. Позакласне читання

1. Прочитай та прослухай у виконанні гурту YUKO [Vesnianka](#) (feat.КНАУАТ)

Весняночко-паняночко,
Де ти зимувала?
У лісочку на тиночку
На сорочку пряла! Гу!

Весняночко-паняночко,
Де ж ти забарилась?
Десь у лісі на горісі
Хвостом зачепилась! Гу!

Дозволь мені, моя мати,
Веснянки почати,
Бо вже мені надоїло
Квітки вишивати! Гу!

Нема льоду, нема броду,
Нема й переходу,
Коли кому любя-мила –
Бреди через воду! Гу!

Нема льоду, нема броду,
Нема й переходу,

Нема дівці переходу
Через бистру воду! Гу!

Перебрела три річеньки,
Половину ставу.
Не вводь мене, козаченьку,
В великую славу. Гу!

Ой сама ж ти, дівчинонько,
Себе в славу вводиш,
Що пізенько, не раненько
По вулиці ходиш! Гу!

Ой як мені, козаченьку,
Пізно не ходити –
Як візьмеш ти за рученьку,
Не хочеш пустити! Гу!

Світи, зоре, на все поле,
Доки місяць зійде.
А до мене мій миленький
Вечеряти прийде! Гу!

Ой чи прийде, чи не прийде
На вечерю тую,
А я своєму миленькому
Снідати зготую! Гу!

Цвіли лози при дорозі

Синесеньким цвітом.
Ішов козак із вулиці
Білесеньким світом! Гу!

Не жаль тому козакові
Поснідати дати,
Як іде він із вулиці,
Як стане світати! Гу!

2. Побудуй словосполучення за схемою

Зимувала (де?)
Пряла (що?)
Зачепилась (чим?)
Мати (чия?)
Вишивати (що?)
Дозволь (що зробити?)
Воду (яку?)
Перебрела (що?)
Славу (яку?)
Світи (як?)

3. Напиши питання до кожного речення

Перебрела три річєньки, половину ставу.
Скільки річєньок перебрела?
Світи, зоре, на все поле, доки місяць зійде.

А я своєму миленькому снідати зготую.

Десь у лісі на горісі хвостом зачепилась.

Ой сама ж ти, дівчинонько, себе в славу вводиш.

А до мене мій миленький вечеряти прийде.

20. Домашнє завдання

1. Прочитай колядку

Нова радість стала, яка не бувала:

Над вертепом зірда ясна

Увесь світ осіяла.

Де Христос родився,

З Діви воплотився,

Як чоловік, пеленами убого повився.

Ангели співають, «слава» сповіщають,

Як на небі, так на землі

Мир проповідують.

Пастушки с ягнятком

Перед тим Дитятком

На колінця припадають,

Царя-Бога вихваляють.

Давид вигравас, в гуслі ударяє,

Чудно, дивно і предивно

Бога вихваляє.

І ми теж співаймо,

Христа прославляймо,

Із Марії рожденного,

Смирено благаймо:

– Просим тебе, Царю,

Небесний Владарю,
Даруй літа щасливії
Цього дому господарю!
Щоб і хліб родився,
Щоб і скот плодився,
Щоб цей пан-господар
Нічим не журився.
Просим тебе, Царю,
Молим тебе нині –
Даруй щастя, верни славу
Нашій Україні!

2. Напиши правда чи брехня у реченнях

Звізда засяяла тому, що Христос народився.
Пастушки образились, що їх не запросили.
Давид грає на гусях від радості.
Усі люди співають, вихваляють Бога, бо їм подобається співати.
Господарю дому бажають щасливих літ.
У пісні прославлється весна і перші весняні пташки.

3. Напиши 3-5 речень про те, що ти знаєш про родинно-побутові пісні.

Тести для самоперевірки

Варіант 1

1. Що означає слово «фольклор»?
 - а) книга народу;
 - б) народна мудрість;
 - в) пісня про любов;
 - г) історію про війну.
2. Який жанр належить до повідного фольклору?
 - а) колискова;
 - б) казка;
 - в) весілля;
 - г) обрядова пісня.
3. Що таке прислів'я?
 - а) коротка казка;
 - б) загадка з відповіддю;
 - в) короткий вислів з повчанням;
 - г) пісні про родину.
4. Що таке календарно-обрядова поезія?
 - а) пісні про школу;
 - б) пісні про свята і традиції;
 - в) пісні про тварин;
 - г) пісні про роботу.
5. Як передавалися календарно-обрядові твори?
 - а) через газету;
 - б) через інтернет;
 - в) усно або письмово;
 - г) через телебачення.
6. Що таке родинно-побутова лірика?
 - а) пісні про школу;

- б) пісні про сім'ю і почуття;
 - в) пісні про роботу;
 - г) пісні про спорт.
7. Які пісні описують трагічні події?
- а) колискові;
 - б) гумористичні;
 - в) пісні про сиріт і вдів;
 - г) пісні про свята.
8. Які пісні показують веселу вдачу українців?
- а) трагічні;
 - б) гумористичні;
 - в) історичні;
 - г) обрядові.
9. Яке слово є синонімом до слова «особливий»?
- а) звичайний;
 - б) простий;
 - в) унікальний;
 - г) легкий.
10. Що означає слово «фольклор» у перекладі?
- а) народна мудрість;
 - б) народна пісня;
 - в) народна казка;
 - г) народна гра.

Варіант 2

1. Яка ознака фольклору?
- а) автор завжди відомий;
 - б) має одну версію;
 - в) усна форма;

г) пишеться на комп'ютері.

2. Який жанр належить до ліричного фольклору?

а) байка;

б) загадка;

в) пісня;

г) гра.

3. Що означає слово «усний»?

а) написаний;

б) сказаний;

в) намальований;

г) надрукований.

4. Яке значення має фольклор?

а) тільки розважальне;

б) тільки магічне;

в) різне: обрядове, виховне, естетичне;

г) тільки історичне.

5. З чим пов'язана календарна поезія?

а) з навчанням;

б) з календарем і святами;

в) з транспортом;

г) з їжею.

6. Що передає календарна поезія?

а) рецепти;

б) емоції, вірування, настрої;

в) правила гри;

г) історії про тварин.

7. Яка тема є центральною в родинно-побутовій ліриці?

а) їжа;

б) навчання;

- в) кохання;
 - г) подорожі.
8. Які слова часто є в піснях про кохання?
- а) злі і грубі;
 - б) технічні і складні;
 - в) пестливі і ніжні;
 - г) математичні і точні.
9. Який жанр фольклору є драматичним?
- а) весілля;
 - б) загадка;
 - в) прислів'я;
 - г) казка.
10. Яке слово є антонімом до слова «жартівливий»?
- а) веселий;
 - б) трагічний;
 - в) ніжний;
 - г) пестливий.

Тема 2. Великі жанри фольклору

1. Переклади слова рідною мовою

цінності –	тварини –
символіка –	рятувати –
взаємовідносини –	перешкоди –
цікавий –	чесність –
нереальний –	захоплюючий –

2. Прочитай і переклади

Українські народні казки – це важлива частина народної творчості, яка передає цінності, моральні уроки, традиції та уявлення українського народу. Вони часто використовують символіку природи, персонажів та

подій для розповідей про життя, пригоди та взаємовідносини людей та духів.

Казки – це цікаві розповіді про надзвичайні події та пригоди, героями казок можуть бути нереальні істоти, тварини, предмети, люди.

Казки

Фольклорні

Літературні

–казки про тварин

– фантастичні

– побутові

Ось деякі з відомих українських народних казок:

«Лисичка-сестричка та Ведмедик-братик». Ця казка розповідає про взаємодію між різними тваринами та важливість дружби.

«Колобок». Популярна казка про зробленого з тіста колобка, який втік від дідуся з бабусею, зустрічає по дорозі різних тварин (ведмедя, вовка, зайця), перш ніж його з'їсть лисиця.

«Микита Кожум'яка». Розповідь про хлопця Микиту, який завдяки своїй силі та розуму перемагає Змія і рятує цілу країну.

«Солом'яний бичок». Казка про бичка, який вирішує вирушити у світ зі свого села та подолати різні перешкоди.

Ці казки часто мають моральні уроки, які передають цінності чесності, дружби, працьовитості та інші важливі аспекти. Вони відображають уявлення та цінності українського народу, а також розповідають захоплюючі історії, які привертають увагу читачів усіх вікових груп.

3. Прочитай і скажи, чи є правдивими або брехливими наведені твердження.

а) У казках часто використовують символіку природи (+/-).

б) Героями казок найчастіше є звичайні люди (+/-).

в) У казці «Лисичка-сестричка і Ведмедик-братик» розповідається про ненависть і ворожнечу між тваринами (+/-).

г) Хлопчик Микита з казки «Микита Кожум'яка» здобув перемоги над Змієм завдяки своєму розуму та силі (+/-).

г) Бичок з казки «Солом'яний бичок» долає різноманітні перешкоди під час своєї подорожі (+/-).

д) У казці про Колобка головний герой зустрів півника, білочку, їжачка (+/-).

е) За допомогою народних казок передаються усі цінності народу (+/-).

є) Зазвичай народні казки нецікаві та нудні (+/-).

4. Дай відповіді на запитання.

Що таке казка?

Які казки бувають?

Назви жанри фольклорних казок.

Про що розповідається у народних казках?

Хто може бути героєм народної казки?

Назвіть відомі українські народні казки

5. Обери зайве слово

1. цінності, мораль, подарунок, символіка;

2. життя, закони, взаємовідносини, пригоди;
3. лисичка, ведмедик, колобок, бичок;
4. звичайний, цікавий, захоплюючий, неймовірний;
5. перешкоди, труднощі, перепони, перемоги.

6. Прочитай і переклади

князь –	вісточка –
Змій –	голуб (голубок) –
дань (данина) –	батько –
дочка –	діти –
чоловік –	сестра (сестриця) –
люди –	хата –

7. Прочитай і переклади

Кирило Кожум'яка

Колись був у Києві якийсь князь, і був коло Києва змій, і щороку посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.

Ото прийшла черга вже й до дочки самого князя. Нічого робить, коли давали городяни, треба й йому давати. Послав князь свою дочку в дань